

NOQOBIL OILALARDAGI DEVIANTLIK MUAMMOLARI

Kandaxorova Madina Ishratovna

Mirzo Ulugʻbek nomidagi Oʻzbekiston Milliy universiteti

Kandaxarov Zafar Ishratovich

Toshkent davlat irrigatsiya qishloq xoʻjaligini mexanizatsiyalash muhandislari
milliy tadqiqot universiteti

Annotatsiya: ushbu maqolada notinch, noqobil oilalardagi devyatsiya yaʼni ogʻma xulq-atvor masalalari yoritilgan.

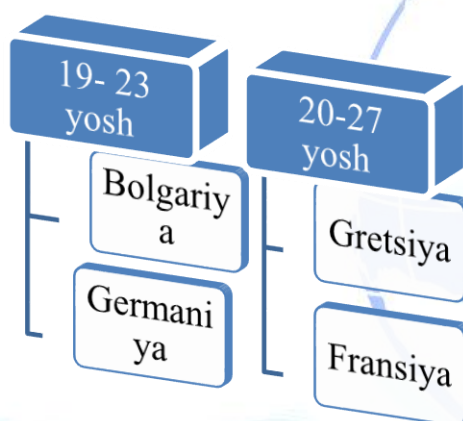
Kalit soʻzlar : deviantlik, devyatsiya, suitsid.

Bugungi kunda mamlakatimizda xalqning farovonligini taʼminlash masalalariga jiddiy eʼtibor qaratilmoqda. Oila – jamiyatning asosini tashkil etadigan muqaddas qoʻrgʻon. Oila tinch, baxtli va mustahkam boʻlsa, jamiyat tinch-totuv boʻladi, jamiyatda tinchlik-farovonlik hukm sursa, xalq baxtiyor boʻladi. Ammo jamiyatimizda maʼnaviy jihatdan yordamga muhtoj oilalar ham bor. Deviantlik yoki devyatsiya¹ –lotin tilidan olingan boʻlib, chetga ogʻuvchi feʼl-atvor, yaʼni ogʻma xulq-atvor degan maʼnolarni anglatadi. Deviant xulq-atvor esa jamiyatda oʻrnatilgan axloq meʼyorlariga mos kelmaydigan insoniy faoliyat, xatti-harakat hisoblanadi. Bugungi kunda shuni aytish kerakki, qanchalik harakat qilmaylik oilalarda turli muammolar, jumladan, xalqimizga xos boʻlmagan ayrim illatlar –oilaviy ajrashishlar, turli nizoli vaziyatlar, jinoyatchilik, maʼnaviy tushkunlik kabi holatlar koʻpayib ketmoqda. Bu esa oilalarning notinch, noqobil, kentik boʻlishiga hamda oilada nosogʻlom muhitning yuzaga kelishiga sabab boʻlmoqda. Buni quyidagi 3 ta omil asosida tahlil qilishimiz mumkin: Psixologik omil – bir-birini tushunmaslik oqibatida nizolar kelib chiqishi, befarqlik, begonalar aralashuvi.

Ijtimoiy omil – ichkilikbozlik , giyohvandlik, fohishabozlik kabi yomon illatlar, befarzandlik.

Ma`naviy omil – er yoki ayolning begonalar bilan aloqalari. Bundan tashqari jinoyatchilik, kashandalik, fohishabozlik kabi illatlar deviant holatlar hisoblanadi, oilaning noqobilligi, hattoki oilaning barbod bo`lishiga ham sabab bo`ladi. Gollandiya, Niderlandiya va Germaniyada ko`plab deviatziyaning eng yuqori darajasi kuzatiladi. Quyidagi shaharlar deviatziyaning turlaridan biri bo`lgan fohishabozlik eng avj olgan shaharlar sanaladi: Almaar, Deventer, Roerstraat, Eyndxoven, Xarlem, Groningen, Nijmegen, Gaaga, Leywarden, Rotterdam. Yer yuzida chekuvchilar soni hozirda 1.2 mlrd, 2025- yilda 1.6 mlrdga yetishi taxmin qilinmoqda, yiliga 5 mlndan ortiq odam chekish tufayli vafot etmoqda. 2000-yilda dunyoda 140 mln ga yaqin odam alkogolizmga chalingan, 2010-yilda 208 mln, 2050- yilga kelib esa 500 mln kishiga yetishi mumkin. Statistik ma`lumotlarga ko`ra, har yili dunyoda taxminan 2.5 mln kishi alkogoldan vafot etadi. Jinoyatlarning 50 % ga yaqini alkogolizm ta`sirida sodir bo`ladi. Ichkilikbozlik natijasida har yili 500 ga yaqin oila buziladi. Dunyoda 2020-yilda 275 millionga yaqin inson giyohvand moddalarni iste`mol qilgan.¹⁸

Yosh oilalardagi og`ma xulq- atvor omillari yosh bo`yicha:

Jahon Sog`liqni saqlash tashkiloti bergan bayonotga qaraganda, har yili 800 mingdan ortiq kishi o`z joniga qasd qiladi, bu esa har 40 daqiqada bitta kishi o`z joniga qasd qilishini anglatadi. Asosan 15 yoshdan 29 yoshgacha bo`lgan

¹⁸ <https://bugun.uz>

shaxslar o`z joniga qasd qilishga moyil bo`ladi. O`z joniga qasd qilish rasmiy tilda Suitsid¹⁹ (lotincha sui caedere – o`zini o`ldirmoq) deb ataladi. Erkaklar ayollarga nisbatan uch barobar ko`p suitsid qurboni bo`ladi. Sharqiy Yevropa mamlakatlari suitsid bo`yicha 1-o`rinni egallaydi, Yaponiyada bu ko`rsatkich 30 ming kishi yiliga, Yevropa mintaqasida esa 140 ming kishi. AQSH da o`z joniga qasd qilishlar o`qotar qurollardan –52.1 % , o`zlarini osish va bo`g`ish –22.2 % , zaharlanish – 17.6 % va boshqa metodlar –8.1 % dan foydalanishadi. O`z joniga qasd qilishning 79 % i kam va o`rta daromadli mamlakatlarda sodir bo`ladi.

Rus sotsiolog olimi A.Antonovning ta`kidlashicha, oila ijtimoiy-psixologik yaxlitlik sifatida shaxsga me`yortiv va axborot ta`sirlarini ko`rsatadi. Oila qanchalik inoq, uyushgan va mustahkam bo`lsa, uning me`yortiv ta`siri ham shunchalik samarali bo`ladi. Oilaning to`liq bo`lishi , ya`ni ota-onaning o`zaro tinch-totuv yashashi, ular orasida me`yoriy insoniy munosabatlar va sog`lom ma`naviy muhitning mavjudligi farzandlarining ma`naviy va ruhiy jihatdan barkamol bo`lib shakllanishiga zamin yaratadi.

Bugungi kunda O`zbekistonda oilalardagi muammolarni bartaraf etishga jiddiy e`tibor qaratilmoqda. Mahmudxo`ja Behbudiy, Abdurauf Fitrat, Abdulla Avloniy, Abdulla Qodiriy, Cho`lpon, Munavvarqori Abdurashidxonov kabi ma`rifatparvarlarimiz oilani mustahkamlamasdan davlat va jamiyat taraqqiyotiga erishib bo`lmasligini ta`kidlashgan. Prezidentimizning 2020-yilning 2-fevralidagi “Xotin-qizlarni qo`llab- quvvatlash va oila institutini mustahkamlash sohasidagi faoliyatni tubdan takomillashtirish chora-tadbirlari to`g`risida” gi Farmonga binoan, Vazirlar Mahkamasi huzurida “Oila” ilmiy-amaliy tadqiqot markazi tashkil etildi. Uning asosiy vazifalaridan biri O`zbekiston oilalarini mustahkamlash g`oyasini targ`ib etish, mamlakatda faqat sog`lom oila –sog`lom jamiyat ustuni bo`la olishini aholi ongiga singdirish,

¹⁹ Sotsiologik atamalar lug`ati. Rahimov I. G . : Ichki Ishlar Akademiyasi : o`quv qo`llanma .: Toshkent 2014

“Oila jamiyat va davlat himoyasida” konstitutsiyaviy prinsipini keng targ`ib etish va jamiyatga singdirish hisoblanadi. Xususan, oilani mustahkamlash, ma`naviy-axloqiy muhitni yaxshilash, jamiyatda eng ibratli oilalarni moddiy va ma`naviy jihatdan rag`batlantirish, noqobil oilalarga o`rnak sifatida ko`rsatish, qadriyat va an`ana, urf-odatlarimizni targ`ib etish orqali noqobil oilalardagi turli xil deviantlik holatlariga ijobiy yechim topish mumkin. Shu orqaligina, oilada sog`lom va barqaror, osoyishta psixologik muhitga hamda oilalarning tinch- totuv hamda mustahkam bo`lishiga erishishimiz mumkin. Har bir oilaning huquq va manfaatlarini to`liq ro`yobga chiqarish, ular uchun munosib turmush sharoitini yaratish, oilaviy munosabatlar muvozanatini ta`minlash , oila farovonligini ta`minlash va oshirish, davlatning izchil va barqaror taraqqiyotiga erishish uchun yo`llanma vazifasini o`taydi, desak mubolag`a bo`lmaydi. Zero, oila jamiyatning asosiy bo`g`ini ekan, uning mustahkam bo`lishi , farovonligi davlatimiz va jamiyatimiz ravnaqiga xizmat qilishi, shubhasizdir.

Foydalanilgan adabiyotlar ro`yxati

1. <https://bugun.uz>
2. Sotsiologik atamalar lug`ati. Rahimov I. G . : Ichki Ishlar Akademiyasi : o`quv qo`llanma .: Toshkent 2014 .